

אין לנו רשות להשתמש בהם

הלכה ידוע היא שאסור להשתמש באור של נרות חנוכה. לכאורה, זו הסיבה גם שאנו מדליקין שמש – שאם נשתמש בטעות באור הנרות, יחשב השימוש בשמש ולא בנר המצווה. בלימוד היום ננסה לבחון את מקורות של דין זה – נבדוק למה אסור להשתמש באור, מתי התחיל האיסור ומה משמעותו.

1. פיתחו בסדר הדלקת נרות חנוכה בסידור. ראו את סדר הברכות ואת נוסח 'הנרות הללו'.

סדר הדלקת נרות חנוכה

לפני ההדלקה מברכים "להדליק נר" ו"שעשה נסים" ואח"כ מדליקים. ובערב הראשון מוסיפים גם כן ברכה שלישית "שהחיינו":

ברוך אתה יְדוּד אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר (שֶׁל) חֲנֻכָּה:

ברוך אתה יְדוּד אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבּוֹתֵינוּ בְּיָמֵינוּ הֵם בְּזָמַן הַזֶּה:

ברוך אתה יְדוּד אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁחֲחַיְנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזָמַן הַזֶּה:

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. על ידי כהניך הקדושים. וכל מצות שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם. ואין לנו רשות להשתמש בהם. אלא לראותם בלבד. כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך: ויהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

- מה אסור בשימוש?

- למה?

- 'הנרות הללו' מסתיים במילים: 'כדי להודות ולהלל...'. למה מתייחסת המילה 'כדי'? כלומר

מה הוא הדבר שעושים או לא עושים בשביל להודות ולהלל?

-

2. השוו את סדר ההדלקה ונוסח הנרות הללו שבסידור, לזה שבמסכת סופרים:

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק כ הלכה ד

כיצד מברכין, ביום הראשון המדליק מברך שלש, והרואה שתיים.

המדליק אומר, ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, ומתנה ואומר, הנרות האילו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות, אשר עשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנירות האילו קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד, כדי להודות שמך על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתיך;

ואומר, ברוך אתה שהחיינו;

ואומר, ברוך אתה שעשה נסים.

אילו למדליק, אבל לרואה, אינו אומר ביום ראשון אלא שתיים, שהחיינו ושעשה. מיכאן ואילך, המדליק מברך להדליק, ומתנה; והרואה אומר, שעשה נסים.

- מתי אומרים את הנרות הללו?

- מה מטרת אמירת הנרות הללו לפי מסכת סופרים?

3. עיינו בהלכה הבאה ממסכת סופרים

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק כ הלכה ב

מצות הדלקתו, משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק, ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר, לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם. ואם הדליקו ביום, אין ניאותין ממנו, ואין מברכין עליו, שכך אמרו, אין מברכין על הנר עד שיאותרו לאורו. ואין חוששין לפתילתו להחליפו עד שיכלה.

- מה קובעת מסכת סופרים ביחס לשימוש באור הנר? מותר / אוסר / צריך?
- מה הסתירה בין שתי ההלכות? נסו לישבה?

עכשיו נעבור אל סוגית הגמרא ונראה האם לאמוראים היה פשוט שאסור להשתמש באור הנר.

4. מסכת שבת כא ע"א 'אמר רב הונא' – כא ע"ב 'וא"נ לשיעורא'

- במה נחלקו רב הונא ורב חיסדא?
- שימו לב שרבא הוא שמסביר את המחלוקת? האם הסברו מחויב? או שניתן להסביר אחרת – ראו את שאלתו (רק השאלה) של תוספות ד"ה 'ומותר'.
- לסיכום: הגמרא מסבירה את מחלוקת האמוראים לגבי שמן ופתילות בחנוכה בשאלה האם מותר או אסור להשתמש באור הנר? האם ההסבר הזה מחויב?

השמש – למה הוא בא

5. מקור הדיון לשמש הוא בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

- תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודין.
- אמר רבא: צריך נר אחרת להשתמש לאורה. ואי איכא מדורה - לא צריך, ואי אדם חשוב הוא, אף על גב דאיכא מדורה - צריך נר אחרת.
- למה דברי רבא מתייחסים? האם תמיד צריך נר נוסף להשתמש לאורה?

6. מסכת שבת כב ע"א 'אמר רב יהודה אמר רב אסי' – 'נמי אסור'.

- האם לפי רב יהודה בשם רב אסי – מותר להשתמש באור הנר?
- השוו את דברי שמואל לנוסח הנרות הללו? מה המחלוקת?
- מה נלמד מכיסוי הדם? מדוע אסור להרצות מעות מול נרות חנוכה לפי המסקנה? האם זה קשור לקדושה?
- מה עומד מאחורי המחלוקת האם מדליקין מנר לנר?
- לאכחושי מצווה – מה הבעיה בהכחשת מצוה? האם השימוש באור מכחיש את המצווה?
- מה מיוחד בהרצעת מעות? ראו דעות הראשונים:

חדושי הר"ן על שבת דף כא ע/א

והא דאמר שמואל לקמן אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה לאו למימרא דדוקא תשמיש דרשות אסור אבל תשמיש דמצוה שרי אלא לומר דאפילו רצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור וכן מוכיח בירושלמי וכו"נ דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' מגילה וחנוכה וזה שלא כדעת הר"ז הלוי ז"ל:

בעל המאור שבת כא ע"א

ומסקנה דשמעתא, דחיישינן בנר חנוכה לביזוי מצווה אפילו להשתמש לאורה, לדבר רשות כגון הרצאת מעות, אבל ק דושה אין בה ומותר להשתמש לאורה תשמיש של מצוה.

ברכה על ראייה

7. חזרו למסכת סופרים בראש העמוד. נאמר שם שהרואה צריך לברך? למה?
ראו את הסברי הראשונים:

תוספות הרא"ש על מסכת סוכה דף מו/א

הרואה נר של חנוכה צריך לברך - בשאר מצות כגון לולב וסוכה לא תקינו ברכה לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה:

חידושי הרשב"א שבת כג ע"א

הרואה מברך שתים. מסתברא בשלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק אותה הלילה, הא לאו הכי אינו צריך לברך, דלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה. ויש מרבוותא ז"ל דפירשו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראיה, ואין להם על מה שיסמוכו:
8. עוד על משמעות ראייה ברכה ראו המשנה בברכות:

משנה מסכת ברכות פרק ט

משנה א - הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל אומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עבודת כוכבים מארצנו:
משנה ב - על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשית ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שרואה אותו לפרקים על הגשמים ועל הבשורות הטובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת:
- לאור משנה זו – נסו להסביר למה הרואה מברך?

9. על הייחוד במצוה זו כבר עמד ר' לוי יצחק מברדיצ'ב

ספר קדושת לוי - קדושה חמישית - חנוכה

ובימי חנוכה אמרתי שבחנוכה מוציאין שני ספרי תורה בחול - כגון בראש חודש ושבתי, ובכל השנה אין מוציאין בחול שני ספרי תורה אפילו בחול המועד סוכות דאז הוא יום טוב שגומרין הלל הואיל וחלוקין בקרבנותיהן ואומרים בהפטורה שבת חול המועד סוכות מקדש ישראל והזמנים, הואיל ומלכות הרשעה רצו לעקור את התורה הקדושה וישראל באותו הדור מסרו נפשם על התורה והמצוה. והראה הקדוש ברוך הוא אהבה וחיבה לישראל. לכן מוציאין אפילו בחול שני ספרי תורה כמו בראש חודש ושבתי, ולפעמים בשבת חנוכה ג' ספרי תורה להראות שהחיבה של חנוכה היא בתורה לכן בחנוכה המצוה באור ובראייה. מה שאין כן בשום מצוה כגון הרואה נר חנוכה מברך, כיון שהחיבה שהראה הקדוש ברוך הוא והנס שעשה בו כדי לקיים מצות המנורה ונעשה נס בקיום התורה כמ"ש והתורה נקראת אור כמו שנאמר (משלי ו, כב) ותורה אור ומאירת עינים, לכן מצותינו באור ובראייה.

- מה מיוחד בנס חנוכה?

- כיצד יחוד זה בא לידי ביטוי במצוות נר חנוכה?

מתי אומרים הנרות הללו ומתי מדליקין?

לקט יושר¹ חלק א (אר"ח) עמוד קנא ענין ה

ולאחר שאמר הברכה בא"י אמ"ה אקב"צ להדליק נר שלחנכה היה מדליק מיד. ושאר ברכות אמר בשעת הדלקתן ואע"ג דבסמ"ג כתב במצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת לחם כו', עד ונר חנכה לא יענה אמן מפני שהוא חשוב הפסק ע"ש. ויש בברכה זו י"ג תיבות וגם בדיוקות אמר שלחנכה בתיבה אחת + כמו שכ' במטה משה סי' תתק"פ בשם הרש"ל + ואמר בברכה בימים ההם בזמן הזה, ולא ובזמן הזה בוא"ו. הנרות הללו אנחנו מדליקין על הנסים ועל הישועות ועל הנפלאות שעשית לאבתינו ע"י כהנך הקדושים וכל מצות שמנת ימי חנכה הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש לאורן אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על ניסוך ועל נפלאותיך ועל ישועתיך. ברוך שהחיינו, ואשר עשה ניסים. וזה הנוסח כתבתי מכ"י = מכתב יד = וכן מהר"י מינץ יצ"ו, וראיה שהקדים שהחיינו לאשר עשה ניסים, ולפי שמצאתי במסכת סופרים + פרק כ' ה"ו + ורציתי לדקדק ברוך שהחיינו ואשר עשה ניסים אין מנוסח הנרות הללו, אלא סדר ברכות הוא מונה. ולא הודה לי מה"ר יעקב מיישטרי יצ"ו אלא הנוסח כן הוא.

- מה הבסיס למנהג ייחודי זה?

- מה משמעות הברכות והמצווה לפי מנהגנו ולפי המנהג המובא בלקט יושר?

10. מה משמעות הדלקת הנרות – השוו לירושלמי בסוכה :

תלמוד ירושלמי מסכת סוכה פרק א דף נב טור ב /ה"ב

העושה סוכה לעצמו מהו אומר ברוך אקב"ו לעשות סוכה לאחר לעשות סוכה לשמו נכנס לישב בה אומר ברוך אקב"ו לישב בסוכה

---

¹ ספר לקט יושר

רבי יוסף בן משה נולד בשנת ה"א קפ"ג (1423) בהוכשטט, בווריה, ונפטר בשנת ה"א ר"נ (1490?). רבו המובהק היה ר' ישראל איסרלין. ספרו לקט יושר הוא מעין ביוגרפיה ולמעשה אוסף של מעשיות, רישומים, מנהגים, תשובות וכד' של רבו האהוב. חומר הלכתי רב וחשוב מצוי בו.